

Herefter diskuteres nærmere hvordan forholdet mellem teori og metode opfattes i de to discipliner. Umiddelbart finder forfatteren et stort svælg mellem opfattelserne, men når man betragter den forskning, der har fundet sted de senere år i grænsefeltet mellem historie og økonomi, er svælg et langt mindre. I en del økonomisk historisk forskning udført af både historikere og økonomer ser forfatteren en afkræftelse af den opfattelse at nyere dansk historieforskning er ateoretisk. Tværtimod ser han en tendens til udvikling af større tværfaglighed.

Herefter redegør forfatteren for centrale positioner i historievidenskabens diskussioner om forholdet mellem teori og metode. Det sker med udgangspunkt i bl.a. Douglas North og New Economic History-skolen, den norske filosof og historiker Jon Elster, svenskeren Rolf Adamson og den danske historiker Niels Steensgaard. Afsluttende tegner forfatteren nogle udviklingstendenser i dansk økonomisk historie siden 1970. Der gives en god litteraturoversigt og der gøres rede for vigtige empiriske problemer i studiet af dansk økonomisk historie, herunder for svaghederne i de økonomiske data der er til rådighed.

Gunnar Viby Mogensens bog er klar og kortfattet og giver en god introduktion og inspiration til arbejdet med problemet om forholdet mellem historisk konkret analyse og samfundsvidenskabelig teori.

Leon Dalgas Jensen

ÅKE HOLMBERG: Världen bortom Västerlandet. Svensk syn på fjärran länder och folk från 1700-talet till förste världskriget = Acta Regiae Societatis Scientiarum et Litterarum Gothoburgensis, Humaniora, 28. Göteborg. Kungl. Vetenskabs- og Vitterhets-Samhället. 1988. 612 s. 12 illustrationer. 250 skr.

Jeg er ofte blevet spurgt, om ikke der fandtes en slags indføring eller oversigtsværk om udviklingen af europæernes syn på fremmede kulturer. Nu har jeg langt om længe fundet et rimeligt svar: Holmbergs bog gør ikke blot grundigt rede for, hvordan svenskerne gennem tiderne har opfattet de fjerne lande, men rummer faktisk også et fremragende overblik over hovedtendenserne i europæernes opfattelse af »de andre« i almindelighed fra slutningen af det 18. århundrede til første verdenskrig. Hvis Holmberg havde sat sig for at skrive en sådan oversigt, var han formentlig aldrig blevet færdig. Faktisk har han brugt henved 2 årtier på bare at gå igennem det omfattende svenske materiale – et utal af rejseberetninger, lærebøger i (verdens-)historie og geografi, og artikler fra mange forskellige aviser og tidsskrifter. Men ved grundigt at holde øje også med oversættelserne af tyske, franske og engelske tekster giver Holmberg os faktisk en udmærket beskrivelse af mange af de vigtigste tendenser og brydninger i den europæiske debat om de eksotiske, udenomseuropæiske samfund og kulturer. Ved at holde sig til det, der nåede at blive oversat til svensk, er Holmberg i stand til at bevare overblikket over et ellers ganske og aldeles uoverskueligt materiale – og det er selvfølgelig en ikke ringe hjælp, at han i forvejen er fortrolig med hovedlinierne i den europæiske idehistorie og udviklingen i discipliner som geografi, antropologi, sprogvidenskab og historie.

Bogens bedste afsnit er for mig at se det første: en oversigt over udviklingen frem til 1830 på lidt under 100 sider. Materialet er her endnu ikke overvældende,

så de behandlede håndbøger, rejsebeskrivelser og videnskabelige værker kommer noget bedre til deres ret end i de senere afsnit. Og man får et meget klart billede af, hvordan Kina, Indien og Latinamerika ændrer rolle og betydning i den europæiske omverdensforståelse i denne periode. Det næste store afsnit, der behandler tiden frem til 1860, er geografisk opbygget, men man får også klar besked om både den kolonialhistoriske baggrund og ikke mindst den kommunikationsrevolution, der har spillet så afgørende en rolle for hvilke billeder europæerne har dannet sig af resten af verden. Diskussionen af forskydninger i dagbladernes, rejseberetningernes og lære- og skolebøgernes andel i processen er et originalt bidrag, som placerer fremstillingen af de antropologiske teoridannelser i et tiltrængt mentalitetshistorisk perspektiv.

Holmberg lægger selv hovedvægten på de to efterfølgende kapitler, der behandler tiden frem til århundredskiftet. Materialet er her blevet så omfattende, at der kun er plads til mere nødtørftige analyser af de enkelte forfattere – til tider fremtræder teksten nærmest som en slags annoteret bibliografi – for til gengæld at gøre mere ud af en nærmest statistisk analyse af de fjerne landes pressedækning. Ved skiftevis at lade genrerne og regionerne strukturere fremstillingen skabes der tiltrængt afveksling i det efterhånden noget monotone billede af de særdeles velkonsoliderede europæiske og svenske fordomme om andre racer, der var så karakteristiske for tiden. Holmberg formål er som sagt at holde øje både med orientalismen, antropologien, debatterne om kolonialpolitik og den kristne mission. Sveriges særlige engagement i Kongo, Orientalistkongressen i Stockholm i 1889, »den gule fare« er blandt de temaer, man tydeligst husker efter læsningen af de mange sider.

Bogens sidste store afsnit behandler perioden 1900 til 1915, men forsøger samtidig at sammenfatte de lange linier, når det gælder den mere eller mindre spontane *Völkerpsychologie* og raceopfattelserne, som gjorde sig gældende i materialet, forskernes og missionærernes vurderinger af »naturreligioner«, buddhisme og islam, og den overordnede forståelse af europæernes forhold til resten af verden, som den kommer til udtryk i forskellige former for verdenshistorieskrivning. Ovenpå denne kraftanstrengelse forekommer den afsluttende mere systematiske diskussion af forskellige »informatørers«, af skolevæsenets, dagspressens, konsulers og missionærers bidrag til billeddannelsen som lidt af en skuffelse: det bekræftes her endnu en gang, at historien er væsentlig mere spændende end de fleste af de teorier man gør sig om dens gang.

Bibliografien er særdeles omfattende (og nyttig) når det gælder primærkilderne. Men det er forbavsende at kun få af de mange nyere bidrag til diskussionen om europæernes syn på »de andre« er kommet med i listen over »övriga bearbetningar«. Til gengæld kender Åke Holmberg sit materiale væsentlig bedre end mange af dem, der i stedet teoretiserer over det.

Kort og godt: det er synd og skam at bogen ved angiveligt kun at handle om svenske forhold og ved sit overordentligt tunge udstyr, sit omfang, samt ved at være udkommet i så eksklusiv en skriftrække ikke vil nå frem til de utrolig mange, som kunne og burde få gavn og glæde af den.

Michael Harbsmeier